N:o 101.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 16 maj 1903.
» » » » Andra Kammaren den 15 - —

Riksdagens skrifvelse till Konungen, i anledning af Riksdagens år 1902 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1901.

(Statsutskottets utlåtande n:o 48.)

Till Konungen.

Efter pröfning af hvad Riksdagens nästlidet år församlade revisorer rörande verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1901 uti afgifven berättelse anmält samt vederbörande förvaltande verk och myndigheter uti däröfver afgifna förklaringar hos Eders Kungl. Maj:t andragit, får Riksdagen i nedan nämnda ärenden anföra följande.

Marinförvaltningen.

Revisorerna, som besökt flottans station i Karlskrona, hade, enligt hvad i revisionsberättelsen meddelas, funnit förhållandena inom den därstädes förlagda skeppsgossekåren vara ägnade att ådraga sig revisorernas särskilda uppmärksamhet.

Hvad först beträffade den vid kåren förda straffjournalen, utvisade densamma, att ett stort antal skeppsgossar blifvit bestraffadt för olika förseelser och brott, särskildt rymning och stöld. Vidare hade af befälet uppgifvits, att exempel därpå att förtryck af de äldre skeppsgossarne utöfvades mot de yngre icke saknades, samt att erfarenheten gifvit vid handen, att genom det dåliga inflytandet af de sämre elementen inom kåren skapats en mindre god anda inom densamma. Utan att ingå i närmare undersökning om, i hvad mån orsakerna till dessa missförhållanden kunde vara att söka i det uppfostringssystem, som gjort sig gällande vid denna militära utbildningsanstalt, ansåge sig dock revisorerna böra påpeka vissa anordningar inom densamma, hvilka kunde betecknas såsom bidragande till berörda missförhållanden. Sålunda inrymdes i hvart och ett af skeppsgossekasernens 10 logement omkring 40 skeppsgossar, hvilket antal ur både trefnads- och ordningssynpunkt måste anses vara alldeles för stort. Då därtill komme, att såsom befäl inom hvarje logement tjänstgjorde endast *en* man, åt hvilken sofplats anvisats i ett särskildt till logementet gränsande rum, samt att, enligt uppgift, till följd af kårens indelning på kompanier äldre och yngre årsklasser inhystes i samma logement, så låge i öppen dag, att pennalism och andra oseder lätteligen kunnat vinna insteg. Såsom en annan brist inom kasernen torde äfven böra nämnas, att anordningarna för beredande åt gossarne af nyttig förströelse vore otillräckliga. Denna brist vore med fästadt afseende vid manskapets ungdom af afsevärd betydelse.

Beträffande till nyssnämnda kasernbyggnad hörande arrestlokaler hänvisade revisorerna till följande, från dåvarande chefen för skeppsgossekåren till stationsbefälhafvaren i Karlskrona aflåtna skrifvelse, hvilken blifvit revisorerna i bestyrkt afskrift tillhandahållen:

»Till stationsbefälhafvaren. Vid flera tillfällen har jag framhållit såväl otillräckligheten af arrestlokalerna inom skeppsgossekasernen som dessas dåliga skick. Fyra af dessa arrester befinna sig under jorden, under det fyra äro belägna ofvan jord. I trots af de hygieniska förbättringar, som jag lyckats åstadkomma, lämna de alla, men synnerligast de underjordiska, mycket öfrigt att önska. De kunna ej uppvärmas tillräckligt under den kallare årstiden, och luftomsättningen är så dålig, att det är med stor svårighet som en person, kommande uppifrån friska luften, omedelbart kan intränga i den gång, på ömse sidor om hvilken de dystra cellerna äro belägna. Med de hygieniska åsikter, som under senaste halfsekel gjort sig gällande, torde icke inom hela riket under nämnda tidrymd dylika lokaler för fångar hafva blifvit använda. Alltsedan ingången af år

1875, då Kungl. Maj:ts nådiga byggnadsstadga för rikets städer af den 8 maj 1874 trädde i kraft, har det varit förbjudet att inrätta *boningsrum*, hvilkas golf ligga lägre än angränsande jordyta. Och en arrestlokal synes i detta fall böra likställas med boningsrum, då ju mycket ofta inträffar, att en häktad tvingas att hafva sin bostad i arresten under några och trettio dagar i väntan på att ådömdt straff skall vinna laga kraft. Att ifrågavarande arrestlokaler äro afsedda för ynglingar mellan 15 och 18 år är endast ägnadt att ställa saken i än ofördelaktigare dager.

För belysandet af lokalernas otillräcklighet må anföras, att under det gångna läsåret maximumantalet af på en gång arresterade eller häktade uppgått till 30 st. Visserligen hafva en del af dessa blifvit insatta i de på varfvet belägna arresterna, men det har dock under lång tid inträffat, att flera, ända till åtta, fått sitta häktade i gemensamt rum. Att sådant är högst olämpligt, ligger i öppen dag.

Arrestlokalernas otillräcklighet har blifvit en följd *dels* af den nya tillämpningen af bestämmelserna i kungl. förordningen den 30 maj 1873 angående häktad persons påbörjande af ådömdt disciplinstraff, hvarom krigsfiskalsämbetet den 8 mars 1901 aflåtit skrifvelse till stationsbefälhafvaren, *dels* af kårens ökning från *effektivt* omkring 200 till 400 skeppsgossar. Då nu kåren inom kort kommer att undergå ny ökning med 100 nummer, blir behofvet af ökade arrestlokaler ännu större. Jag får hos stationsbefälhafvaren vördsamt hemställa om vidtagande af mått och steg för arrestlokalernas ökande, och får jag därvid särskildt erinra om lämpligheten af sådana lokalers inredande på korvetten Norrköping, då detta fartyg i enlighet med Riksdagens beslut inredes till kasernskepp för skeppsgossar. Karlskrona den 23 juli 1902.»

Utan att inlåta sig på frågan om lämpligheten af att å korvetten Norrköping för skeppsgossekåren inreda nya arrestlokaler, ville revisorerna för sin del vitsorda den i ofvan intagna skrifvelse förekommande uppgiften om såväl den synnerligen dåliga och oändamålsenliga beskaffenheten hos de till skeppsgossekårens kasernbyggnad hörande arrestlokalerna, som ock det bristande utrymmet inom desamma. Det syntes revisorerna icke vara något tvifvel därom, att lokaler, som företedde sådana brister i hygieniskt afseende som de angifna och af hvilka exempelvis en af de under jorden belägna endast hölle 2,65 meter i längd, 1 meter i bredd och 1,90 meter i höjd, måste anses vara icke blott af hälsofarlig beskaffenhet, utan äfven ägnade att motverka det med bestraffningen afsedda ändamålet.

På grund af hvad sålunda förekommit, ville revisorerna framhålla

vikten däraf, att genomgripande åtgärder snarast möjligt vidtoges för att afhjälpa de vid skeppsgossekåren i Karlskrona rådande missförhållandena.

Med öfverlämnande af ett från stationsbefälhafvaren vid flottans station i Karlskrona uti ärendet infordradt yttrande jämte ett därvid fogadt, af chefen för skeppsgossekåren afgifvet memorial i ämnet, har marinförvaltningen i utlåtande af den 13 sistlidne januari meddelat, att ämbetsverket icke hade något att tillägga utöfver hvad i berörda yttranden anförts.

I det åberopade yttrandet har stationsbefälhafvaren förklarat sig icke hafva funnit något att erinra mot den af chefen lämnade utredning i ämnet, endast med det tillägg, att i hvart och ett af skeppsgossekasernens 10 logement omkring 40 skeppsgossar inrymdes samt att, enligt hvad förste läkaren tillkännagifvit, enär kubikinnehållet i hvarje af förberörda logement utgjorde 600 kubikmeter och ett logement med 40 mans beläggning sålunda lämnade en luftkub af 15 kubikmeter för hvar man, ur sanitär synpunkt hinder icke mötte för så stor beläggning, som i skeppsgossekasernen nu ägde rum.

Beträffande revisorernas förevarande framställning har bemälde chef anfört, att det vore riktigt, att förtryck från äldre gossars sida mot yngre förekommit, men att detta aldrig kunde helt förekommas bland pojkar, där lagen om den starkares rätt isynnerhet vore den förhärskande. Genom införandet af nya bestämmelser för underbefälets tjänstgöring hade likväl tillsynen öfver gossarne blifvit betydligt skärpt. Andan inom skeppsgossekåren hade varit dålig, mest beroende på att, innan nu utfärdade bestämmelser angående åldersgräns och öfriga villkor för antagning till skeppsgossar börjat verka, samt på grund af vid den tiden rådande bättre tillfällen till arbetsförtjänst på andra håll, flera gossar blifvit antagna, hvilka sedan visat sig vara dåliga och oförbätterliga subjekter, fördärfvande både sig själfva och andra. Under tiden från 1 oktober hade 10 gossar blifvit från flottan skilda på grund af dåligt uppförande, samt 8 gossar som rymt strukna ur rullorna. Tiden vore ännu för kort att bedöma verkningarna häraf och af flera öfriga åtgärder, som blifvit vidtagna för att förhindra gossarne att begå förseelser, hvaribland kunde nämnas ständig post vid kasernporten, underbefäls patrullering i staden vid sådana ställen, där kläder brukade förskingras eller anskaffning af spirituosa ägde rum m. m., men bestraffningarnas antal hade under sista tiden varit ringa, som nog i viss mån äfven varit beroende på den stundande julhelgen.

Revisorerna ansåge en bidragande orsak till berörda missförhållanden vara den, att uti logementen inrymdes 40 gossar, hvilket antal

både ur trefnads- och ordningssynpunkt syntes dem vara för stort. Då logementen hufvudsakligen vore afsedda att tjäna som sofrum och ventileringen därstädes vore ovanligt bra, så anser chefen det ej vara för mycket att uti logementet inrymma 40 gossar, det antal för hvilket kasernen vore byggd med 10 logement.

Hvad åter revisorerna yttrade, att såsom befäl tjänstgjorde endast *en* man, som hade sin sofplats i ett särskildt till logementet gränsande rum, så berodde det på någon missuppfattning från deras sida. Logementsbefälhafvaren, som vore underofficerskorpral eller 1 klass sjöman, hade sin säng placerad midt uti logementet, och förutom honom tjänstgjorde i hvarje logement 4 korpraler af skeppsgossekåren, vidare borde tilläggas, att då äldre och yngre gossar vore förlagda på samma logement, så hölles de skilda från hvarandra. De rum, som kallades för logementsbefälhafvarerum, hade ej på flera år användts som sofrum för nämnda befälhafvare.

Att anordningarna för beredande åt gossarne af nyttig förströelse vore otillräckliga borde i första hand afhjälpas genom anskaffande af lokal, hvarest gossarne kunna vistas under sina fritider, då nuvarande samlingsrum vore otillräckliga. Detta syntes utgöra ytterligare ett viktigt skäl för ett skyndsamt uppbyggande af ett exercishus för skeppsgossekåren.

Arrestutrymmet inom skeppsgossekasernen vore alldeles för litet i förhållande till kårens numerär, hvilket hade föranledt, att de uti revisorernas skrifvelse omförmälda, under jordytan belägna arresterna under senare åren blifvit inredda och kommit till användande. Sedan likväl förutvarande chefen för kåren uti sin af revisorerna omnämnda skrifvelse dels framhållit dessa arresters olämplighet och dels föreslagit arresters inredande i kasernfartyget Norrköping, hade, sedan utredning i ärendet vunnits, stationsbefälhafvaren förordnat,

»att de i ärendet omförmälda, uti källarevåningen belägna fyra arrestlokaler icke vidare må användas vid verkställighet af ådömd bestraffning, och icke heller till förvaring af person, som hålles häktad i afvaktan på laga kraft å angående honom meddeladt utslag».

Emellertid kvarstode den anmärkningen, att, ehuru tre arrester blifvit inredda å kasernfartyget Norrköping, arresternas antal vore alltför litet i förhållande till kårens ökade och under ökning stadda numerär. Som uti kungl. förordningen om krigsdomstolar § 60 stadgades, att rymmare skulle häktas, då han blefve ertappad, så vore det uppenbart, att sju arrester icke kunde räcka till för en styrka af 500 gossar. Uti sin den 3 november förlidet år inlämnade årsberättelse hade chefen

framhållit vikten af, att gossar under 18 år finge med tjänlig aga tillrättavisas, samt hemställt om ändring af § 24 af strafflagen för krigsmakten i sådant syfte.

Skulle denna hemställan vinna afseende, så vore det ganska visst, att nuvarande antalet arrester räckte till, men eljest vore det synnerligen nödvändigt, att snarast nya arrester blefve anordnade i stället för de fyra under jordytan i skeppsgossekasernen belägna, som numera ej finge för sådant ändamål användas.

Riksdagen delar revisorernas uppfattning, att genomgripande åtgärder böra vidtagas för att afhjälpa de vid skeppsgossekåren i Karlskrona rådande missförhållanden; och har Riksdagen på grund häraf ansett sig böra fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på denna angelägenhet.

Riksdagen får därför anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, hvilka åtgärder böra vidtagas, på det att de utaf revisorerna omförmälda missförhållanden vid skeppsgossekåren i Karlskrona må varda på ett tillfyllestgörande sätt afhulpna.

Järnvägsstyrelsen.

I fråga om utdelandet af fribiljetter för resor å statens järnvägar hafva revisorerna till en början erinrat om att 1887 års statsrevisorer — efter att hafva omnämnt, att enligt en revisorerna meddelad uppgift femtiofem vid statens järnvägar anställde läkare åtnjöte stående fribiljetter, gällande under hela året å samtliga statsbanelinjerna — anmärkt, att, då för ombesörjandet af järnvägspersonalens sjukvård de för detta ändamål anställde läkare vore hänvisade till vissa distrikt, revisorerna icke funnit den utsträckta rätt till fribiljetter, som blifvit desse läkare medgifven, vara af något tjänstens behof påkallad.

I sammanhang härmed hade revisorerna uttalat önskvärdheten af att beviljande af fribiljetter i allmänhet måtte i möjligaste mån inskränkas, särskildt i fråga om stående fribiljetter, och i synnerhet då fråga förekomme om beviljandet af sådana biljetter för resor i andra än de i kungl. brefvet af den 8 september 1882 nämnda fall.

Med anledning af berörda framställning hade 1888 års Riksdag anhållit, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke den rätt till fribiljetter å statsbanorna, som dittills medgifvits de vid

Öfver utlämnade fribiljetter fördes förteckningar såväl vid de särskilda afdelningarna inom distrikten som hos järnvägsstyrelsen. I den förteckning

statens järnvägstrafik anställde läkare, kunde för hvarje läkare inskränkas till det distrikt, inom hvilket han såsom järnvägsläkare tjänstgjorde.

Genom ofvannämnda kungl. bref hade styrelsen för statens järnvägstrafik bemyndigats att i vissa särskildt uppräknade fall till den utsträckning styrelsen funne lämplig utfärda biljetter till fria resor å statens järnvägar, hvarjämte genom berörda bref bestämdes, att, därest fråga förekomme om beviljandet af fria resor å statsbanorna i andra än omförmälda fall, det skulle tillkomma chefen för civildepartementet att efter hemställan från trafikstyrelsen därom besluta.

Med stöd af detta bemyndigande hade nämnda styrelse den 31 december 1884 utfärdat ett fribiljettreglemente för de svenska statsbanorna, hvilket fortfarande vore gällande. Enligt berörda reglemente vore fribiljetterna å statens järnvägar af tre slag, nämligen *stående*, hvilka utfärdades dels för resor å samtliga statsbanorna under hela året, dels ock för resor å samtliga statsbanorna under viss tid af året eller å särskilda bandelar under hela året eller viss tid däraf, *tillfälliga* för allenast en resa, vare sig fram och åter mellan tvenne stationer eller ock blott från en station till en annan, samt *hushållsbiljetter* för en resa fram och åter mellan tvenne stationer och afsedda att bereda statens järnvägars ordinarie tjänstemän och betjänte fria resor för deras hos dem boende hustrur, barn och tjänare samt under vissa villkor fri transport af förnödenheter och effekter. Berörda reglemente innehölle därjämte en mängd detaljbestämmelser särskildt om de fribiljetter, som tillkomme statens järnvägstrafiks personal.

Efter reglementets utfärdande hade emellertid, enligt hvad revisorerna inhämtat, tillkommit ytterligare ett slags stående fribiljetter, de s. k. skandinaviska, grundande sig på öfverenskommelse mellan statsjärnvägarnas och vissa enskilda järnvägars i Sverige, Norge och Danmark förvaltningar, hvarjämte inrättats tillfälliga fribiljetter, hvilka på grund af öfverenskommelse mellan järnvägsstyrelsen och förvaltningarna för vissa enskilda järnvägar i Sverige gällde såväl å sistnämnda järnvägar som å statsbanorna.

Såsom ofvan nämnts, utfärdades jämväl af järnvägsstyrelsen fribiljetter efter bemyndigande af chefen för civildepartementet. Revisorerna hade tagit del af åtskilliga af de under revisionsåret utfärdade skrifvelser, hvarigenom dylika fribiljetter medgifvits, och hade funnit anmärkningsvärdt, att det i ifrågavarande skrifvelser icke alltid bestämts, till hvilken vagnsklass fribiljett skulle utfärdas, samt att järnvägsstyrelsen i ett fall anmodats att för uppgifven person utfärda fribiljett »att tills vidare gälla».

som i nämnda afseende fördes hos styrelsen, upptoges jämväl de fribiljetter, som utfärdats efter bemyndigande af chefen för civildepartementet.

Revisorerna, som icke velat framställa någon erinran mot beviljandet af s. k. hushållsbiljetter, hade ansett sig böra framhålla, att den öfver utlämnade stående fribiljetter för revisionsåret upprättade förteckning, till hvilken revisorerna haft tillgång, syntes gifva vid handen, att dylika biljetter under nämnda tid blifvit i vidsträckt mån utdelade. Af tillgängliga handlingar hade revisorerna vidare trott sig finna, att icke alltid de framställda anspråken på fribiljett varit så berättigade, att de icke efter en närmare undersökning af förhållandena kunnat afböjas. Härjämte hade revisorerna af förekommen anledning velat ifrågasätta, huruvida icke föreskrifter borde meddelas i syfte att person, som tilldelats stående fribiljett å statens järnvägar, icke ägde att vid resa å dessa järnvägar för fullgörande af allmänt uppdrag uppbära fribiljetten motsvarande ersättning för resekostnad.

En uppgift angående under år 1901 gällande stående fribiljetter för resor å statens järnvägar, utvisande dels de särskilda slagen af dylika biljetter, dels ock de olika kategorierna af de personer, som åtnjutit desamma, hade blifvit revisorerna tillställd och utvisade densamma, att af

s. k. skandinaviska fribiljetter, hvilka gällde under innehafvarens tjänstetid, hade under året varit gällande

82 för tjänstemän vid statens järnvägar,
44 » » » enskilda »
270 » » » utländska »

att af stående fribiljetter, gällande under helt år och å alla statsbanelinjer, hade under året utfärdats

217 för tjänstemän vid statens järnvägar,
57 » » » enskilda »
262 » » » utländska »
90 » läkare » statens »
33 » andra personer, såsom representanter för in- och utländska resebyråer m. fl.,

att af stående fribiljetter, gällande under helt år å vissa statsbanelinjer eller under viss del af året å alla eller vissa statsbanelinjer, hade under året utfärdats

2,402 för tjänstemän eller betjänte vid statens järnvägar eller dessas skolpliktiga barn. Af hela detta antal hade 235 utfärdats af generaldirektören eller vederbörande ledamot i järnvägsstyrelsen samt 2,167 af vederbörande afdelningsföreståndare vid distrikten;
38 för tjänstemän vid enskilda järnvägar,
10 » » » utländska »

28 för tillförordnade läkare vid statens järnvägar,
341 » andra personer, däraf 284 ensamt för funktionärer vid telegrafverket (arbetsledare, reparatörer och dylika).

Det stora antalet af sistnämnda slags biljetter berodde därpå, att dessa biljetter i regeln förnyades för hvarje kvartal eller, hvad skolbarn anginge, för hvarje termin.

Slutligen hade revisorerna, som delade 1887 års statsrevisorers uppfattning om lämpligheten af inskränkning i fråga om beviljandet af fribiljetter, velat med afseende å de förändrade förhållanden, som inträdt, sedan de om fribiljetter å statens järnvägar nu gällande hufvudsakliga föreskrifterna utfärdats, uttala önskvärdheten däraf, att ifrågavarande bestämmelser underkastades en genomgående omarbetning i syfte att beviljandet af fria resor å järnvägarna i möjligaste mån inskränktes.

Järnvägsstyrelsen har i ett den 17 januari innevarande år öfver revisorernas omförmälda framställning afgifvet utlåtande anfört, att de nu gällande grunderna för utfärdandet af fribiljetter för resor å statens järnvägar fastställts genom Eders Kungl. Maj:ts bref den 8 september 1882, hvarigenom dåvarande styrelsen för statens järnvägstrafik bemyndigats att i vissa särskildt uppräknade fall till den utsträckning, styrelsen funne lämplig, utfärda biljetter till fria resor å statens järnvägar.

Genom berörda kungl. bref bestämdes därjämte, att, därest fråga förekomme om beviljande af fria resor å statsbanorna i andra än omförmälda fall, det skulle tillkomma chefen för Eders Kungl. Maj:ts civildepartement att efter hemställan från trafikstyrelsen därom besluta.

På grund af sistberörda bestämmelse hade därefter fribiljetter för andra personer än dem, åt hvilka styrelsen jämlikt merberörda kungl. bref ägde utfärda dylika biljetter, utgifvits endast efter vederbörligt medgifvande från bemälte departementschef; och hade styrelsen noggrant iakttagit att, i hvarje fall, där styrelsens rätt att utfärda fribiljetter icke varit fullt klar och oomtvistelig, göra framställning hos departementschefen.

Därest, såsom revisorerna påpekat, i vissa fall i de från departementschefen aflåtna skrifvelser icke bestämts, till hvilken vagnsklass fribiljett skulle utfärdas, hade styrelsen utställt biljett till den klass, till hvilken styrelsen med hänsyn till gällande praxis i jämförliga fall ansett biljetten böra utgifvas.

Beträffande hvad revisorerna ifrågasatt därom, att föreskrifter borde meddelas i syfte att person, som tilldelats stående fribiljett å statens järnvägar, icke skulle äga att vid resa å dessa järnvägar för fullgörande af allmänt uppdrag uppbära fribiljetten motsvarande ersättning för resekostnad, tillkomme utfärdandet af dylik föreskrift, mot hvars lämplighet styrelsen

icke hade något att erinra, icke järnvägsstyrelsen, som icke heller kunde öfver föreskriftens efterlefnad utöfva någon som helst kontroll utom hvad anginge statens järnvägars egna tjänstemän, för hvilkas resor i tjänsten dylik bestämmelse redan tillämpades.

De stående fribiljetter, styrelsen utställt för tjänstemän vid utländska järnvägar, hade utlämnats dels i enlighet med det bemyndigande, styrelsen i sådant fall erhållit i ofvan berörda kungl. bref den 8 september 1882, dels i öfverensstämmelse med den internationella kutym, jämlikt hvilken järnvägsförvaltningar sinsemellan utväxlade visst antal dylika biljetter.

Styrelsen ansåge sig böra därvid särskildt fästa Eders Kungl. Maj:ts märksamhet därå, att de fribiljetter, som hit öfverlämnades från utländska banförvaltningar, mera användes än de biljetter, som härifrån utlämnades till de utländska förvaltningarna. Förstnämnda slags biljetter användes nämligen i afsevärd utsträckning för de funktionärer vid den svenska statsbaneförvaltningen, som af styrelsen antingen beordrades att deltaga i de flera gånger årligen återkommande internationella konferenser af olika slag, vid hvilka ärenden rörande Sveriges trafikförbindelser med utlandet afhandlades, eller ock undfinge tjänstledighet för att i utlandet göra iakttagelser i yrket eller för idkande af språkstudier, hvilka senare i samma mån som trafiken tillväxte mellan Sverige och utlandet påkallades för behörigt utbildande af de tjänstemän, hvilka hade att för de svenska järnvägarnes del omhänderhafva ifrågavarande trafik.

Nyssberörda konferenser förekomme åter jämförelsevis sällan på svenskt område, och föranledde sålunda, att endast undantagsvis utländska järnvägstjänstemän hitreste, och mera sällan förekomme ock, att utländska banförvaltningar beordrade dem underlydande tjänstemän att för idkande af yrkesstudier hitresa.

Beträffande slutligen revisorernas uttalande om önskvärdheten af en omarbetning af bestämmelserna rörande utfärdandet af fribiljetter, hvilken omarbetning skulle åsyfta, att beviljandet af fria resor å järnvägarna måtte i möjligaste mån inskränkas, ville styrelsen anmäla, att styrelsen, som hade en omredigering af de för styrelsen och styrelsens underlydande myndigheter gällande allmänna reglementen och instruktioner under utarbetande, jämväl hade en dylik omarbetning af gällande fribiljettsreglemente under behandling; anseende styrelsen sig emellertid icke ännu kunna inför Eders Kungl. Maj:t angifva, i hvilken omfattning en inskränkning i beviljandet af fribiljetter för resor å statens järnvägar borde äga rum.

I likhet med revisorerne anser Riksdagen, att en inskränkning i beviljandet af fribiljetter för resor å statens järnvägar bör, i den mån så ske

kan, åvägabringas samt att af sådan anledning en omarbetning af gällande bestämmelser angående fribiljetter bör verkställas. På sätt revisorerna ifrågasatt, torde äfven föreskrifter böra meddelas därom, att person, som tilldelats stående fribiljett å statens järnvägar, icke må äga att vid resa å dessa järnvägar för fullgörande af allmänt uppdrag uppbära fribiljetten motsvarande ersättning för resekostnad.

Enligt hvad järnvägsstyrelsen i ofvannämnda utlåtande meddelat, är visserligen en omarbetning af det utaf styrelsen utfärdade fribiljettsreglementet under behandling. Denna handläggning af ärendet torde emellertid icke komma att sträcka sig till berörandet af de genom kungl. brefvet den 8 september 1882 fastställda grunder för fribiljetters utfärdande. Med afseende härå får Riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke de af Eders Kungl. Maj:t den 8 september 1882 fastställda grunder för utfärdande af fribiljetter för resor å statens järnvägar må underkastas en omarbetning i det syfte, Riksdagen här ofvan angifvit.

Medicinalstyrelsens redovisning öfver de till hospitalsväsendet anslagna medel.

Sedan 1897 års Riksdag, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, för utvidgning af Göteborgs hospital i hufvudsaklig öfverensstämmelse med uti statsrådsprotokollet den 14 januari 1897 åberopade ritningar på extra stat för år 1898 anvisat en summa af 64,865 kronor, hade, enligt hvad revisorerna erinrat, Eders Kungl. Maj:t den 28 maj 1897, med fastställande af omförmälda ritningar, uppdragit åt medicinalstyrelsen att gå i författning om utförande af nämnda arbeten för hospitalets utvidgning äfvensom dess förseende med centraluppvärmning och elektrisk belysning. Därjämte hade Eders Kungl. Maj:t ställt ofvanberörda af Riksdagen beviljade anslag till medicinalstyrelsens förfogande för det därmed afsedda ändamål samt bemyndigat medicinalstyrelsen att för utförande af de öfriga arbetena, mot behörig redovisning, använda högst 100,135 kronor af förslagsanslaget till hospitals underhåll.

Medicinalstyrelsen, som under år 1898 utan åsyftadt resultat på entreprenad utbjudit ifrågavarande arbete, hade i skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 28 september 1900 anmält, att det finge anses som en afgjord sak, att den af Eders Kungl. Maj:t och Riksdagen beslutade utvidgningen af Göteborgs hospital efter den sedan våren 1897 inträdda stegringen af alla byggnadskostnader icke kunde utföras för den ursprungligen beräk-

nade summan, utan kräfde vida större belopp, hvarjämte medicinalstyrelsen framlagt en förändrad plan för ifrågavarande utvidgnings- och förbättringsarbeten vid hospitalet. Enligt berörda plan, därtill ritningar den 4 juli 1900 uppgjorts, skulle arbetena kräfva tillsammans en summa af 276,500 kronor eller 111,500 kronor utöfver den förut för om- och tillbyggnad af ifrågavarande hospital anvisade summan; och hade medicinalstyrelsen hemställt, att Eders Kungl. Maj:t täcktes dels till Riksdagen aflåta proposition om ett ytterligare anslag af 72,435 kronor till nybyggnader vid hospitalet, dels ock utaf förslagsanslaget till hospitals underhåll utöfver förut anvisade 100,135 kronor ställa till medicinalstyrelsens förfogande 39,065 kronor för de föreslagna förändringarnas utförande. I enlighet med berörda hemställan hade Eders Kungl. Maj:t aflåtit proposition till 1901 års Riksdag, som för utvidgning af Göteborgs hospital i hufvudsaklig öfverensstämmelse med omförmälda år 1900 uppgjorda ritningar på extra stat för år 1902 anvisat, utöfver förut för hospitalets utvidgning anslaget belopp, en summa af 72,435 kronor.

Den 9 sistlidne april hade medicinalstyrelsen med byggmästaren G. S. Hallström afslutat kontrakt om verkställande för en summa af 170,000 kronor af vissa till ifrågavarande byggnadsföretag hörande arbeten; och vore vid revisorernas besök på platsen desamma under utförande.

Under erinran, att 1902 års Riksdag i skrifvelse angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel framhållit nödvändigheten af att vid byggnadsföretag, för hvilka entreprenadsystemet i större eller mindre utsträckning anlitades, en sakkunnig platskontroll anordnades såväl för öfvervakande af själfva arbetets utförande som för pröfning af materialiernas beskaffenhet, hade revisorerna velat omförmäla, att, enligt hvad vid revisorernas besök å hospitalet meddelats, någon person icke blifvit utsedd att för det allmännas räkning å platsen utöfva tillsyn öfver nu ifrågavarande omfattande byggnadsarbete, öfver hvilkets utförande ingen annan kontroll alltså lärer förekommit än den, som af den hos medicinalstyrelsen anställde, biträdande arkitekten utöfvats vid dennes tillfälliga besök å hospitalet.

Medicinalstyrelsen, som den 9 januari innevarande år häröfver afgifvit infordradt utlåtande, har däruti hufvudsakligen anfört, att hvad anginge gällande bestämmelser för kontroll å byggnadsföretag för statens räkning, så stadgade Eders Kungl. Maj:ts förordning angående statens upphandlings- och entreprenadväsende med mera den 17 november 1893 i § 36, att den, som för statens räkning träffat aftal om arbete, vore berättigad att öfver utförandet däraf själf eller genom annan sakkunnig

och i öfrigt lämplig person öfva kontroll. Någon föreskrift, under hvilka förhållanden särskild, ständig kontrollant skulle antagas, funnes däri icke. Emellertid hade, beträffande de allmänna bestämmelser, hvilka jämlikt § 7 af samma förordning skulle utöfver dess egna föreskrifter iakttagas vid, bland annat, kontroll å arbete, Eders Kungl. Maj:t genom kungörelser den 4 juli 1889 och den 22 december 1893 förordnat, att dylika föreskrifter skulle utfärdas af öfverintendentsämbetet. Ur ämbetets till åtlydnad häraf offentliggjorda bestämmelser inhämtades, att, »om ett byggnadsarbete är af större omfattning eller af den beskaffenhet, att ständig tillsyn erfordras för att bevaka statens rätt i fråga om materialiernas godhet, konstruktionens soliditet och ett oklanderligt utförande i öfrigt, anställes en *byggnadschef*». Om däremot »förhållandena icke medgifva anställning af byggnadschef, antingen till följd af bristande medel eller af den anledning att lämplig person å orten saknas, eller om föremålet för kontrollen är af beskaffenhet, att under viss tid levererade materialier eller utfördt arbete är för pröfning tillgängligt och således kan på en gång bedömas, verkställes kontrollen genom en eller flera *tillfälliga besiktningar*».

Vid ifrågavarande byggnadsarbete vid Göteborgs hospital ställde sig förhållandena på följande sätt. För att undvika rubbning i sjukvårdens jämna gång och inskränkning under byggnadstiden uti det så ytterst väl behöfliga platsantalet på hospitalet hade styrelsen, i öfverensstämmelse med den plan för utvidgningens utförande, som angifvits i styrelsens underdåniga skrifvelse den 28 september 1900, nödgats indela arbetet i olika perioder. Sålunda färdigbyggdes först en del lokaler, så att de kunde mottaga patienterna från andra afdelningar, innan dessa utrymdes för att i sin ordning ombyggas och så vidare. Härigenom tog hela till- och ombyggnaden i anspråk vida längre tid, än eljest vore behöflig, och ehuru företaget i dess helhet vore ganska omfattande, komme allenast en mindre del däraf att samtidigt vara under arbete. En kontrollant med fackutbildning och med skyldighet att ständigt vara tillstädes hade på denna plats helt visst icke kunnat erhållas mot lägre årslön än 3,500 kronor, hvilken aflöning icke skulle stått i rimligt förhållande till arbetets omfattning. En på platsen sig städse uppehållande kontrollant syntes af dessa anledningar icke böra anställas. Däremot hade styrelsen för afsikt att söka anställa en i Göteborg bosatt arkitekt med uppgift att tidt och ofta besöka byggnadsplatsen och hade också vidtalat lämplig person, arkitekten E. Thorburn, som redan börjat sin verksamhet genom att å styrelsens vägnar meddela spekulerande byggnadsentreprenörer nödiga upplysningar. Denne arkitekt hade emellertid anhållit om entledigande från uppdraget vid samma tid,

som de sist infordrade anbuden på byggnadsarbetet till medicinalstyrelsen inkommit. Äfven andra göteborgsarkitekter visade sig med anledning af hospitalets för dem obekväma läge obenägna att åtaga sig kontrollantskapet. Då härtill komme, att anbuden vore icke obetydligt högre, än man väntat, och det sålunda för medicinalstyrelsen blefve nödvändigt att så mycket som möjligt inskränka öfriga utgifter för byggnadsarbetet, så hade kontrollen anordnats på nedan angifna, minst kostbara sätt.

Vidkommande de höga anbuden anfördes, att byggnadsarbetet vid Göteborgs hospital ingalunda varit lockande för byggnadsentreprenörer. Arbetet hade ej mindre än fyra gånger blifvit utbjudet på entreprenad, de två sista gångerna, sedan ritningarna blifvit omarbetade och byggnadsanslaget högst väsentligt höjts. Orsaken till detta för byggnadsarbetet ogynnsamma förhållande låge väsentligen i det långa afståndet (8 km.) emellan hospitalet och närmaste lastageplats, Göteborg, samt däri, att landsvägen, som den enda kommunikationsleden, städse vore i dåligt skick, hvilket förhållande naturligtvis högst betydligt ökade byggnadskostnaden, då alla de tunga byggnadsmaterialierna, såsom tegel, trä- och järnbjälkar, kalk med mera, måste transporteras med fordon på denna dåliga väg. Detta missförhållande hade, som nämndt, orsakat, att vid den slutliga kontraktsuppgörelsen med byggmästaren G. S. Hallström om ifrågavarande arbete ej så mycket återstått af byggnadsanslaget, att särskild kontrollant utan nödtvång borde anställas.

Kontrollen hade därför med stöd af öfverintendentsämbetets sist åberopade anvisning anförtrotts hufvudsakligen åt medicinalstyrelsens egen arkitekt hofintendenten A. Kumlien och hade af honom utöfvats, icke, såsom Riksdagens revisorer på platsen fått sig meddeladt, »vid dennes tillfälliga besök å hospitalet», utan hade det skett vid för ändamålet särskildt aflagda besök å byggnadsplatsen. Sålunda hade Kumlien personligen afsynat och godkänt allt det tegel, som användts vid byggnadsarbetet, likaså all sand och kalk, bestämt pålarnes längd, groflek och antal, hvarjämte han varit närvarande vid profpålningen och vid sina besök på det omsorgsfullaste synat de utförda arbetena, som han hittills alltid funnit vara verkställda med sakkunskap och största omsorg. Någon anmärkning mot vare sig materialier eller arbete hade icke heller af revisorerna framställts.

Vidare hade genast en afskrift af byggnadskontraktet tillställts vederbörande hospitalsdirektion, som redan förut fått sig en omgång ritningar tillsänd, på det att hospitalets tjänstemän skulle komma i tillfälle att i detalj följa arbetet. Särskildt hade sysslomannen, som vore med byggnadsarbeten ganska förtrogen, blifvit anmodad att dagligen tillse detsamma och att hålla kontrollanten i ständig kännedom om arbetets fortgång med

mera. Tid efter annan hade äfven rapporter från sysslomannen ingått direkt till styrelsens arkitekt.

Slutligen hade styrelsens ordförande hittills en gång och dess referent för hospitalsärenden en gång på olika tider besökt Göteborgs hospital med anledning af de där pågående arbetena. Då det komme till så grannlaga detaljer som värme-, vatten- och afloppsledningar, skulle styrelsen, på vanligt sätt, anlita fackkunniga personer för utöfvande af särskild kontroll öfver dessa arbeten.

Af det anförda ansåge medicinalstyrelsen framgå, att styrelsen vid anordnandet af kontrollen öfver byggnadsarbetena vid Göteborgs hospital sökt iakttaga behöflig sparsamhet utan att åsidosätta hvad styrelsen funnit vara stadgadt eller eljest af nöden för tillvaratagandet af statens rätt och bästa.

Såsom revisorerna jämväl erinrat, har Riksdagen i skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t den 15 maj 1902 framhållit nödvändigheten af att vid byggnadsföretag, för hvilka entreprenadsystemet i större eller mindre utsträckning komme att anlitas, en sakkunnig platskontroll måtte anordnas såväl för öfvervakande af själfva arbetets utförande som för pröfning af materialiernas beskaffenhet, enär endast genom en noggrann sådan tillsyn säkerhet kunde beredas för byggnadernas soliditet och framtida bestånd.

I öfverensstämmelse med den af Riksdagen sålunda uttalade åsikt hyser Riksdagen den mening, att en sakkunnig platskontrollant bort anställas vid nu ifrågavarande omfattande byggnadsarbete, för hvilket kostnaden beräknats uppgå till en summa af 276,500 kronor. Det öfvervakande, som, enligt hvad medicinalstyrelsen angifvit, utförts af sysslomannen vid hospitalet, men hvarom något uppdrag, enligt hvad Riksdagen inhämtat, icke lärer blifvit honom af styrelsen lämnadt, synes, enligt Riksdagens förmenande, icke hafva varit tillfyllestgörande, enär sysslomannen, i saknad af sådant uppdrag, icke ägt befogenhet att göra sin mening gällande i fråga om byggnadsarbetets utförande. Ett noggrannare öfvervakande af ifrågavarande byggnadsföretag synes i öfrigt vara af så mycket större behof påkalladt, som, enligt hvad af en annan utaf revisorerna gjord framställning framgår, hospitalsdirektionen, hvilkens sammanträden i regel hållas i Göteborg, ytterst sällan lärer besöka hospitalet och den tillsyn öfver arbetena, som möjligen skulle kunnat utöfvas af direktionens ledamöter, sålunda icke är att påräkna.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och med afseende å vikten af att effektiv kontroll anordnas vid de byggnadsarbeten, som för statens räkning på entreprenad utföras, får Riksdagen anhålla, att Eders Kungl.

Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke en kontrollant må anställas för att å statens vägnar öfvervaka de pågående byggnadsarbetena vid Göteborgs hospital samt, därest en sådan kontrollants anställande befinnes erforderligt, därom lämna vederbörande förständigande.

Statskontoret.

I fråga om de af räntmästaren Fahle Fougberg föröfvade förfalskningar af statskontorets assignationer på riksbanken hafva revisorerna gjort följande framställning.

»Vid den jämförelse af räntekammarens bankräkning med riksbankens räkenskaper, som, efter det räntmästaren Fahle Fougberg den 24 juni innevarande år aflidit, verkställdes den 8 därpåföljande augusti, upptäcktes, att statskontorets assignation n:o 682 af den 4 sistlidna juni, som i räntekammaren bokförts med 9,000 kronor, lydde å 90,000 kronor, till hvilket belopp den jämväl blifvit upptagen i riksbankens räkenskaper.

I anledning häraf uppdrog statskontoret åt två tjänstemän inom verket att ofördröjligen göra erforderlig utredning och därom till statskontoret inkomma med berättelse. Vid den undersökning, som sålunda verkställdes och som bestod däruti, att de å räntekammaren från ingången af år 1886, då räntmästaren Fougberg tillträdde räntmästaretjänsten, förda räkenskaper öfver såväl statskontorets assignationer å dess räkning i riksbanken som ock å samma räkning verkställda insättningar jämfördes med riksbankens motsvarande räkenskaper, befanns, att å tre särskilda under åren 1887 och 1888 dagtecknade assignationer, som icke voro i statskontoret bokförda, utbetalts tillsammans 30,862 kronor 81 öre samt att genom inlösen i riksbanken af 13 assignationer, hvilka genom ändring af summorna kommit att vid företeendet i banken lyda å högre belopp än de, hvarå assignationerna af statskontoret utfärdats, under tiden från den 23 oktober 1888 till den 5 juni 1902 utbetalts 323,000 kronor mera, än som från statskontoret utassignerats, däraf 45,000 kronor under revisionsåret.

Det sammanlagda beloppet af hvad från statskontorets räkning i riksbanken för mycket utbetalts under denna tid skulle alltså uppgå till 353,862 kronor 81 öre. En af förste revisorn i statskontoret M. Rystedt gjord uträkning, hvilken varit för revisorerna tillgänglig, angifver emellertid berörda brist uppå till 362,899 kronor 69 öre; och lärer, sedan ytterligare en af Fougberg förändrad assignation numera i riksbanken upptäckts, den sistnämnda siffran kunna antagas vara den riktiga.

Af tillgängliga handlingar hafva revisorerna inhämtat,

att, på grund af den för statskontoret gällande, den 31 december 1879 utfärdade arbetsordning, räntmästaren själf minst en gång hvar tredje månad med hvarandra jämfört sin egen journal öfver insättningar och assignationer samt riksbankens räkning däröfver;

att det enligt instruktionen för statskontoret af den 8 december 1876 åligger ämbetsverkets utgiftsbyrå att uppsätta anvisningarna å från denna byrå utanordnade utgiftsbelopp samt att dem expediera medelst deras öfverlämnande till räntmästaren och att enahanda föreskrift är gifven för inkomst-, fond- och stämpelbyrån beträffande assignationer, som afse utgifter, hvilkas ombesörjande åligger denna byrå, men att redan från och med det, att den nya instruktionen den 1 januari 1877 trädde i kraft, nämnda bestämmelse på sådant sätt tillämpats, att en amanuens anställts å räknekammaren såsom representant för de båda byråerna, hvilken amanuens för dessas räkning uppsätter och expedierar anordningarna; samt

att, enligt hvad i en den 19 sistlidne september i omförmälda sak afgifven polisrapport meddelas, Fougberg själf utskrifvit samtliga ofvannämnda förändrade assignationer.

Häraf synes framgå, att de i gällande instruktion och arbetsordning utfärdade föreskrifter för uppsättandet och expedierandet af assignationer inom statskontoret icke vederbörligen iakttagits.

I förenämnda polisrapport meddelas vidare, att verificerandet inför kammarrätten af statskontorets innestående behållning i riksbanken skett genom ett bankbesked, utfärdadt af vederbörande tjänsteman i riksbankens hufvudkontor; och då detta bankbesked utvisat annat belopp, än behållningen enligt räntekammarens riktigt uppgjorda hufvudbok borde vara, hade Fougberg i nämnda bankbesked med sin egen stil skrifvit en förklaring, gående ut på, att ett större eller mindre antal assignationer varit vid årsskiftet utelöpande, hvilka assignationers belopp delvis varit fingerade med ungefär de förskingrade beloppen.

I sammanhang härmed få revisorerna meddela, att enligt lämnade upplysningar vid räntekammarens hufvudbok bifogas årligen en af räntmästaren upprättad uppgift om den mellan statskontorets och riksbankens räkenskapsföringar vid räkenskapsårets slut befintliga skiljaktighet i afseende å statskontorets hos riksbanken innestående behållning, hvilken skiljaktighet kan bero på *dels* att af statskontoret utfärdade assignationer icke blifvit före räkenskapsårets slut i riksbanken till inlösen företedda, *dels* att bevis om i riksbanken eller dess afdelningskontor insatta belopp icke blifvit i statskontoret under samma räkenskapsår bokförda och *dels* att af länsstyrelserna utfärdade assignationer blifvit af riksbanken eller

dess afdelningskontor under året inlösta, hvilka assignationers belopp först påföljande året i statskontoret bokförts. Åt dessa skiljaktigheter, hvilka synas hafva blifvit i Fougbergs förenämnda vid hufvudboken fogade uppgift konstruerade för att dölja förfalskningarna och hvilka skiljaktigheter gifvetvis äga lika stor betydelse som inkomst- och utgiftsposterna, synas vederbörande revisorer i kammarrätten icke hafva ägnat någon uppmärksamhet.

I en till Kungl. Maj:t den 26 sistlidne september aflåten skrifvelse har statskontoret anmält, att ämbetsverket, med anledning af hvad i omförmälda hänseende förekommit, ansett sig böra vidtaga åtskilliga förändringar i arbetssättet å räntekammaren samt inkomst- och utgiftsbyråerna i syfte att åstadkomma en fortgående och mera ingående kontroll af kassarörelsen.

Därjämte har statskontoret, enligt hvad i samma skrifvelse vidare meddelats, uppdragit åt förste revisorn M. Rystedt att utarbeta och till statskontorets pröfning framlägga förslag till nytt formulär för räntekammarens hufvudbok.

Enligt kungl. bref den 26 september innevarande år har Kungl. Maj:t, sedan för Kungl. Maj:t blifvit erinradt, att nuvarande föreskrifter om sammanförande i statskontoret af de olika ämbetsverkens räkenskaper icke mer syntes fullt tillfredsställande, särskildt med hänsyn till behöfligheten af att en i möjligaste mån fullständig kontroll öfver statsräkenskapen måtte kunna vinnas, uppdragit åt presidenten m. m. friherre A. L. E. Åkerhielm, generaldirektören m. m. grefve H. Hansson Wachtmeister och fullmäktigen i riksbanken m. m. friherre B. K. J. Langenskiöld att afgifva yttrande om de ändringar i nu gällande bestämmelser rörande bokföringen i statskontoret, hvilka kunde anses påkallade, äfvensom framställa förslag om sådana ändringar i de särskilda ämbetsverkens bokföring, som kunde föranledas af en föreslagen ändrad och utvidgad bokföring i statskontoret.

Hvad sålunda förekommit hafva revisorerna velat för Riksdagen omförmäla; och föreställa sig revisorerna, att ytterligare utredning om i hvad mån de begångna förfalskningarna underlättats genom försummadt iakttagande af gällande kontrollföreskrifter, icke kommer att uteblifva.»

Beträffande denna framställning har statskontoret i infordradt utlåtande af den 8 januari innevarande år anfört följande.

I anledning af revisorernas uttalanden ansåge statskontoret sig endast hafva att utlåta sig beträffande det, som ginge ut på att vid uppsättandet och expedierandet af statskontorets assignationer gällande föreskrifter skulle hafva blifvit eftersatta. Då statskontoret redan vid sin den 26 sep-

tember 1902 till Eders Kungl. Maj:t aflåtna och i revisorernas berättelse omförmälda skrifvelse angående de upptäckta förfalskningarna fogat polisrapporten och för egen del meddelat en utförlig redogörelse i ämnet, hade statskontoret nu icke något vidare att tillägga, än att, såsom revisorerna upplyst, efter det statskontorets nyssnämnda skrifvelse aflåtits, ytterligare en förfalskad assignation upptäckts, hvarigenom summan af de förfalskade beloppen uppginge till 362,899 kronor 69 öre och således förklarade skiljaktigheten mellan statskontorets och riksbankens räkenskaper; och då statskontoret därjämte dels i samma skrifvelse, dels ock i skrifvelse af den 20 november 1902 redogjort för de förändrade åtgärder i fråga om assigneringsväsendets anordnande och kontrollen öfver kassan, hvartill de upptäckta assignationsförfalskningarna ansetts gifva anledning, ville statskontoret nu inskränka sig till ett åberopande af innehållet i ämbetsverkets nyssnämnda skrifvelser, af hvilka äfvensom af Eders Kungl. Maj:ts den 5 december 1902 till statskontoret aflåtna bref angående anvisande af medel till ökning af arbetskrafterna inom statskontoret styrkta afskrifter bifogades.

Kammarrätten har med anledning af revisorernas ifrågavarande yttrande i utlåtande af den 9 sistlidne januari anfört, att då kammarrätten på grund af sin ämbetsställning icke borde i nu förevarande ärende uttala sig angående det sätt, hvarpå vederbörande i ämbetsverket anställde revisionstjänstemän fullgjort sin granskningsplikt i det hänseende, hvarom nu vore fråga, hade kammarrätten uppfattat den kungl. remissen såsom allenast åsyftande dels att införskaffa möjligen erforderlig ytterligare utredning rörande sättet för redovisandet af ifrågavarande medel och den granskning denna redovisning i kammarrätten undergått och dels att bereda den revisionstjänsteman, hvilken haft att granska de statskontorets räkenskaper, som jämväl varit föremål för Riksdagens ofvanbemälte revisorers behandling, tillfälle att i ärendet afgifva yttrande.

I öfverensstämmelse med denna uppfattning hade kammarrätten infordrat yttrande från revisorn C. H. von der Burg, som granskat statskontorets räkenskaper för år 1901, samt från sin revisionsafdelnings tredje kontor.

Revisoren von der Burgs yttrande, till hvilket revisionsafdelningens tredje kontor hänvisat, är af följande lydelse.

»Det har icke ens uppgifvits, att räntmästaren tillgripit eller brustit i redovisning af allmänna medel, som varit *honom* anförtrodda, utan de tillgripna penningarne hafva stått under *kungl. statskontorets* förvaltning och varit på dess räkning i riksbanken insatta, ett förfaringssätt, som väl

allmänt ansetts innebära en fullt betryggande garanti jämväl mot medlens disponerande af obehörig person.

Enligt vid kungl. statskontorets räkenskaper fogade bankattester utgjorde kungl. statskontorets fordran i riksbanken vid räkenskapsårets ingång kronor 15,191,082: 51, men enligt kungl. statskontorets räkenskaper allenast kronor 14,289,177: 40, således enligt officiella intyg ett öfverskott i riksbanken af kronor 901,905: 11. Till förklarande däraf, att enligt bankbevisen större belopp innestått å kungl. statskontorets räkning i riksbanken än kungl. statskontorets verkliga fordran, innehåller en anteckning vid 1900 års räkenskaper, att detta öfverskott bestått af »i riksbanken utelöpande assignationer». Vid 1901 års slut utgjorde behållningen i riksbanken enligt intyg från banken kronor 13,157,166: 85, hvaremot enligt räkenskaperna kungl. statskontorets fordran hos riksbanken vid samma tidpunkt utgjorde endast kronor 12,881,912: 85. Äfven här förekommer således, att å kungl. statskontorets räkning i riksbanken innestått större belopp än kungl. statskontorets verkliga fordran, och skulle öfverskottet, kronor 275,254: —, motsvara skillnaden mellan de »vid 1901 års slut i riksbanken utelöpande assignationer» och »i afdelningskontoren afförda, men i kungl. statskontoret utelöpande dragningar».

De kungl. statskontorets räkenskaper, som lämnas till kungl. kammarrätten för granskning, innehålla icke någon vidare redogörelse för kungl. statskontorets transaktioner med riksbanken än summarisk uppgift å de under kungl. statskontorets förvaltning ställda medel, som vid räkenskapsårets början och slut varit i riksbanken innestående. Det har ålegat revisionen att vid granskningen af räkenskaperna tillse, det utbalanserad behållning blifvit styrkt genom bankbesked och inventeringsinstrument, hvaremot det legat utom revisionens befogenhet att verkställa den kontroll, som endast genom behörig inventering och undersökning af kungl. statskontorets bankräkning kunnat åstadkommas, och hvarförutan tillgreppen icke kunnat upptäckas. Revisionen har haft att lita till ofvannämnda bankbevis och räkenskaperna bifogadt utdrag af protokollet angående verkställd och af kungl. statskontoret utan anmärkning lämnad inventering. Visserligen innehåller protokollet icke uttryckligen, att behörig kontroll å kungl. statskontorets anvisningsrörelse vid inventeringen ägt rum; men det har desto mindre kunnat antagas, att den i 12 § af kungl. statskontorets instruktion föreskrifna kontroll blifvit i en så väsentlig del åsidosatt, som inventeringen i dylikt fall varit utan ändamål.

Styrkt afskrift af de anmärkningar, som under granskning af ifrågavarande räkenskaper uppkommit, får jag härmed vördsamt öfverlämna».

Vid granskning inom kammarrätten af statskontorets räkenskaper för

år 1901 hafva framställts två anmärkningar, af hvilka den första, som berör nu ifrågavarande ämne, har följande lydelse:

»Vid jämförelse mellan kungl. statskontorets räkenskaper och de vid »räntekammarens hufvudbok» fogade bevis från riksbanken befinnes, att vid 1901 års slut kungl. statskontorets i riksbanken innestående behållning enligt bankens bevis uppgått till kronor 13,157,166:85, under det samma behållning enligt kungl. statskontorets räkenskaper utgjort allenast kronor 12,881,912:85; men enligt en vid räkenskaperna fogad utredning skulle behållningen i banken dels ökas med kronor 169,985:03, utgörande beloppet af »i afdelningskontoren afförda, men i kungl. statskontoret utelöpande dragningar», dels ock minskas med kronor 445,239:03, utgörande summan af de »vid 1901 års slut i riksbanken utelöpande assignationer».

Enär vid en, på grund af föreskriften i § 12 af nådiga instruktionen för kungl. statskontoret den 31 december 1901 verkställd och i kungl. statskontoret enligt räkenskaperna bifogadt utdrag af dess protokoll samma dag anmäld inventering icke lärer hafva förekommit någon undersökning rörande de af räntmästaren mottagna anvisningar och ej heller rörande andra kontanta medel än den s. k. handkassan, samt vid sådant förhållande riktigheten af ofvan omförmälda utredning icke kan anses styrkt, begäres upplysning, huruvida de i samma utredning lämnade uppgifter äro med verkliga förhållandena öfverensstämmande eller, därest desamma i ett eller flere afseenden äro felaktiga, uppgift å felens storlek och beskaffenhet».

Sedan kammarrätten med skrifvelse den 18 december 1902 till statskontoret öfverlämnat ofvan berörda två anmärkningar samt därvid anmodat statskontoret att infordra och till kammarrätten insända vederbörandes förklaringar öfver anmärkningarna, har statskontoret i skrifvelse den 29 januari innevarande år beträffande den första anmärkningspunkten anfört, att af det öfverlämnade anmärkningsmemorialet inhämtats, att af de båda anmärkningarna åtminstone den ena afsåge den hufvudredogörelse för statskontorets kassaförvaltning, som benämndes räntekammarens hufvudbok och enligt den för statskontoret gällande instruktion skulle upprättas af räntmästaren, hvilken tjänsteman ensam vore för nämnda redogörelses riktighet ansvarig; och vore den räkenskap, hvarom nu vore fråga, upprättad och underskrifven af den under förlidet år aflidne räntmästaren Fahle Fougberg. De framställda anmärkningarna hade emellertid varit utställda till förklaring af nuvarande räntmästaren i statskontoret E. af Sillén, hvilkens i anledning däraf afgifna, å anmärkningsmemorialet tecknade förklaringar bifogats statskontorets nu ifrågavarande skrifvelse; och ansåge sig statskontoret till hvad dessa förklaringar innehölle böra för egen del anföra följande.

I den första anmärkningspunkten hade begärts upplysning, huruvida de i räntmästaren Fougbergs vid hufvudboken fogade utredning lämnade uppgifter till förklarande af den skiljaktighet i afseende å beloppet af statskontorets i riksbanken innestående behållning vid räkenskapsårets slut, som förefunnes mellan ett af riksbanken härom meddeladt besked och nämnda hufvudbok, »äro med verkliga förhållandena öfverensstämmande eller, därest desamma i ett eller flere afseenden vore felaktiga, uppgift å felens storlek och beskaffenhet».

Utan att fästa sig vid det egendomliga förhållande, att en revision begärde upplysning hos den räkenskapsförare, hvars uppgifters riktighet skulle af revisionen kontrolleras, huruvida samma uppgifter vore med verkliga förhållandet öfverensstämmande, ville statskontoret meddela, att statskontoret redan under september månad 1902 hos Eders Kungl. Maj:t gjort anmälan, att i afseende å ämbetsverkets giroräkning hos riksbanken vissa skiljaktigheter mellan statskontorets och riksbankens räkenskaper uppdagats samt att dessa skiljaktigheter berodde på förfalskningar af åtskilliga statskontorets å riksbanken utställda assignationer, hvarom polisundersökning hållits; och hade denna undersökning lämnat det resultat, att ofvanbemälde Fougberg måste antagas hafva gjort sig skyldig till dessa förfalskningsbrott, till följd hvaraf också i Fougbergs nu pågående urarfvakonkurs bevakning ägt rum för den fordran, som statsverket i anledning af meranämnda förfalskningar skulle kunna anses äga i Fougbergs dödsbo.

Räntmästaren af Silléns förklaring öfver nu omförmälda anmärkningspunkt är af följande lydelse:

»Ehuru jag, som den 12 september 1902 utnämndes till räntmästare i kungl. statskontoret, icke kan anse mig ansvarig för en af min företrädare för år 1901 afgifven räkenskap, finner jag mig dock, i anledning af motstående anmärkningspunkt, böra hänvisa till en af förste revisorn m. m. M. Rystedt den 20 september 1902 i ämnet afgifven utredning, hvilken härmed bifogas.»

Härefter hafva från kammarrättens revisionsafdelning afgifvits följande påminnelser.

»1:o. Kungl. statskontoret finner det egendomligt, att revisionen begär en upplysning hos den räkenskapsförare, hvars uppgifters riktighet skall af revisionen kontrolleras. Härvid är emellertid att erinra, dels att anmärkningen i fråga utställts till förklarande af *vederbörande*, men alls icke, såsom kungl. statskontoret synes föreställa sig, till förklarande af den räkenskapsförare, hvars uppgifter skola kontrolleras, dels att det vid räkenskapsgranskning alltjämt förekommer, att upplysningar på begäran lämnas af vederbörande räkenskapsförare och beledsagas af yttrande från hans

öfverordnade, dels ock slutligen, att i nu förevarande fall begärd utredning omöjligen kunnat åstadkommas annat än hos kungl. statskontoret. Att revisionen icke utställt anmärkningen till förklarande af den statskommissarie, som haft att genom de i 12 § af kungl. statskontorets instruktion föreskrifna inventeringar utöfva kontroll öfver räntmästaren, har sin förklaring i § 1 af den för kungl. kammarrätten gällande instruktion, enligt hvilken det ligger utom kungl. kammarrättens befogenhet att begära någon som helst förklaring från en ledamot i ett af rikets f. d. kollegier. Att för framtvingande af en sådan förklaring tillgripa den i kungl. kammarrättens instruktion anvisade utvägen, handlingarnas öfverlämnande till justitiekanslerssämbetet, ansåg revisionen icke erforderligt, då den antog, att kungl. statskontoret skulle låta sig angeläget vara att i detta fall prestera en åtminstone i formellt hänseende tillfredsställande förklaring. Så har emellertid ej skett, utan förklaringen har af kungl. statskontoret affordrats den efter Fougberg tillsatte räntmästaren, som lämnat upplysning om dagen, då han till sysslan utnämndes, samt hänvisat till en af annan tjänsteman inom verket afgifven promemoria rörande storleken af det belopp, Fougberg tillgripit. På besvarande af den i anmärkningen framställda frågan, huruvida eller i hvad mån den vid räkenskapen fogade s. k. konklusionen vore oriktig, har däremot hvarken den af kungl. statskontoret utvalde förklaranden eller kungl. statskontoret själft inlåtit sig, ej heller har med ett enda ord bemötts hvad i anmärkningen anförts därom, att inventering hos räntmästaren icke verkställts i sådan omfattning, som kungl. statskontorets instruktion föreskrifver. De vid räkenskapen fogade bankbesked utvisa kungl. statskontorets fordran hos riksbanken den 31 december 1901, men räkenskapen har icke afslutats med samma dag, utan omfattar äfven senare transaktioner med riksbanken. Genom ett sådant förfaringssätt måste uppkomma en skillnad mellan det i räkenskapen utbalanserade beloppet af kungl. statskontorets fordran hos riksbanken och samma fordran sådan den i verkligheten var. Att utanför det redovisande verket ingå i granskning af denna skillnad är fullkomligt ändamålslöst, då all för en dylik granskning erforderlig materiel finnes hos det redovisande verket. När t. ex. räntekammarens hufvudbok under benämningen utelöpande assignationer (= till innehafvaren ställda, vid anfordran betalbara anvisningar å kungl. statskontorets räkning med riksbanken) meddelar en lång lista af nakna siffertal, är det helt enkelt ogörligt att utom kungl. statskontoret förvissa sig om riktigheten af de uppgifna posterna; man kommer i fråga om dem icke längre än till antaganden, grundade på de särskilda posternas storlek. Kontrollerandet af dessa poster måste ske vid de inventeringar, som finnas föreskrifna i 12 § af kungl. statskontorets instruktion. Vid

en sådan inventering, som faller utom revisionens befogenhet att verkställa, åligger det inventeringsförrättaren att bland annat undersöka ej mindre nummer, antal och valör af de till räntmästaren lämnade assignationerna, än äfven huruvida desamma blifvit af riksbanken inlösta eller, där så ej skett, finnas i förvar hos räntmästaren. Denna undersökning åter förutsätter med nödvändighet tillgång till kungl. statskontorets räkning med riksbanken, hvadan, om inventering i behörig ordning ägt rum, Fougbergs förfalskningar af assignationerna i och med detsamma skulle hafva upptäckts och icke kunnat, såsom nu skett, fortgå under många år. En sådan inventering däremot, som hos räntmästaren ägt rum och som helt enkelt lärer hafva bestått däri, att inventeringsförrättaren uppräknat den s. k. handkassan, 10,000 kronor, utan att fästa någon uppmärksamhet vare sig vid räkningen med riksbanken, därå millioner kronor innestått, eller vid de till hundratusentals kronor uppgående assignationerna, kan uppenbarligen under inga förhållanden betraktas annat än som en ren meningslöshet. Tack vare ett sådant sedan gammalt användt och för Fougberg väl kändt sätt att inventera, har det för honom varit lätt att dölja tillgreppen, och någon fara för upptäckt vid räkenskapernas granskning löpte han ej, enär upptäckten helt enkelt *icke kunde* göras vid räkenskapsgranskningen hos kungl. kammarrätten, ett förhållande, som ytterligare belyses i närlagda af undertecknad von der Burg den 31 december 1902 afgifna yttrande.

För att räkenskapen skall kunna i hvad beträffar utbalanserad behållning kontrolleras, erfordras,

att i kungl. statskontoret behörigen iakttagas de i 12 § af dess instruktion meddelade föreskrifter om inventering,

samt att föreskrift meddelas därom, att inventering och afslutning af kungl. statskontorets räkenskaper skall äga rum just vid den tidpunkt, då redovisningsperioden utlöper.

Då emellertid skälig anledning förefinnes antaga, det erforderliga föreskrifter för vinnande af framtida rättelse i berörda hänseenden komma att utfärdas, anser sig revisionen icke böra framställa något yrkande.»

Såvidt Riksdagen kunnat inhämta, har statskontorets ofvan omförmälda den 26 september 1902 till Eders Kungl. Maj:t aflåtna, af statsrevisorerna åberopade skrifvelse med anmälan om räntmästaren Fougbergs försnillningar och de förändringar i arbetssättet inom statskontoret, som ämbetsverket ansett sig böra vidtaga för åstadkommande af en fortgående och mera ingående kontroll å kassarörelsen, icke föranledt någon särskild åtgärd från Eders Kungl. Maj:ts sida, och af hvad ofvan meddelats fram-

går, att vederbörande revisor i kammarrätten icke ansett sig böra framställa något yrkande rörande den i anmärkningsväg väckta frågan om sättet för verkställande af den i § 12 af instruktionen för statskontoret af den 8 december 1876 föreskrifna inventering.

Då vid sådant förhållande måste antagas, att vidare åtgärder i förenämnda ärenden icke komma att vidtagas och att följaktligen den af revisorerna förutsatta ytterligare utredning om, i hvad mån de af Fougberg begångna förfalskningarna underlättats genom försummadt iakttagande af gällande kontrollföreskrifter, icke kommer att utan åtgörande från Riksdagens sida blifva åvägabragt, föranledes Riksdagen, som velat uttala den mening, att en mera ingripande revision torde hafva kunnat förebygga dessa förfalskningars upprepande, anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, om och i hvad mån vederbörande tjänstemäns försummelse att iakttaga gällande föreskrifter må hafva möjliggjort ofvannämnda förfalskningars föröfvande.

Vid den af revisorerna verkställda granskningen af statsverkets räkenskaper hade, enligt hvad i revisionsberättelsen vidare meddelas, revisorerna funnit, att i många fall mer eller mindre betydande belopp varit vid räkenskapsårets slut hos vederbörande redogörare innestående, utan att vid räkenskapen varit fogadt intyg om kassabehållningens befintlighet. Med anledning häraf hade revisorerna velat framhålla önskvärdheten af, att en allmän föreskrift meddelades därom, att vid räkenskapsårets slut inventering skulle äga rum hos alla dem, som till redovisning emottagit allmänna medel, samt att vid räkenskapen skulle biläggas en öfver denna inventering i behörig ordning upprättad handling, utvisande, att den kassabehållning, som enligt räkenskapen bort finnas, blifvit vederbörligen företedd.

I häröfver afgifvet gemensamt utlåtande af den 12 januari innevarande år hafva statskontoret och kammarrätten, efter infordrande af yttranden från kammarrättens revisionsafdelnings samtliga kontor, hufvudsakligen anfört, att ämbetsverken, lika med Riksdagens revisorer, ansåge det vara af vikt för kontrollen öfver allmänna kassors och fonders förvaltning, att inventering vid räkenskapsårets slut ägde rum hos hvarje redogörare för verk eller inrättning, hvars räkenskap för granskning inginge till kammarrätten, och att den i räkenskapen upptagna kassabehållningens befintlighet genom ett i behörig ordning affattadt inventeringsinstrument vederbörligen styrktes. För åtskilliga förvaltande myndigheter

hade, såsom ock i de bifogade yttrandena blifvit erinradt, i särskilda författningar bestämmelser meddelats angående kassainventering, om än desamma icke alltid afsett att konstatera kassabehållningen vid räkenskapsårets utgång och icke heller eljest fullt motsvarade de af Riksdagens revisorer nu ifrågasatta. I en del fall hade äfven kammarrätten, med föranledande af anmärkningar, som vid räkenskapsgranskningen framställts af kammarrättens revision, anmodat vederbörande myndighet att vidtaga anordningar i det af Riksdagens revisorer angifna syftet.

Att behof af föreskrifter i ämnet, utöfver de nu gällande, förelåge, syntes emellertid vara af erfarenheten ådagalagdt. På den närmare utredning, som, i händelse den nu föreliggande framställningen vunne afseende, torde komma att af Eders Kungl. Maj:t anbefallas, finge dock bero, huruvida dessa föreskrifter borde inrymmas i en allmän författning, eller om, med afseende å rådande skiljaktigheter i de medelförvaltande myndigheternas organisation och de olika anordningar för inventeringen, som däraf kunde påkallas, särskilda föreskrifter borde meddelas för en hvar eller för grupper af de ifrågavarande myndigheterna, hvilka ock, i den mån så kunde befinnas erforderligt, först borde lämnas tillfälle att yttra sig.

Då det af revisorerna i förevarande ämne framställda förslag, hvilket blifvit af ämbetsverken förordadt, synes vara ägnadt att afhjälpa en nu förefintlig brist i redovisningen af och kontrollen öfver allmänna kassors och fonders förvaltning, får Riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes, efter verkställd utredning i ämnet, utfärda föreskrifter om, att inventering skall vid räkenskapsårets slut äga rum hos hvarje redogörare för verk eller inrättning, hvars räkenskap för granskning skall öfverlämnas till kammarrätten, samt att den i räkenskapen upptagna kassabehållningens befintlighet skall styrkas genom ett i behörig ordning affattadt inventeringsinstrument, hvilket bifogas räkenskapen.

Stockholm den 16 maj 1903.

Med undersåtlig vördnad.

Stockholm, Ivar Hæggströms boktryckeri A. B., 1903.